

Stvaranje Ratne mornarice i pomorstva SFRJ

Ratna mornarica SFRJ je nikla i izrasla u surovoj praksi rata protiv fašizma koji su narodi Jugoslavije vodili pod rukovodstvom KPJ. Početak borbenih dejstava na moru je vezan za oružanu borbu na kopnu, u duhu odluka i poziva CK KPJ na ustanak. U toku 1941. godine, dok se na obali još nisu razvili jači partizanski odredi, izvodile su se manje diverzantske akcije i sabotaze naročito na neprijateljske ratne i trgovačke brodove u lukama. Nosioci ovih akcija bili su pripadnici borbenih grupa, formiranih od strane partijskih rukovodstava. Uporedo sa rasplamsavanjem ustanka granaju se i neposredne veze partijskih organizacija na otocima i obali. Prenose se poruke, rastura partijska štampa, prevoze dobrovoljci u partizanske jedinice na kopnu, a ranjenici na zbrinjavanje na otoke, prebacuju se raznovrsni materijal za snabdjevanje borbenih jedinica i naroda.

Vrlo intenzivan partizanski saobraćaj na moru odvijao se u području Makarskog primorja, napose Biokova, jednog od težišnih žarišta borbe na obali. U situaciji kad je okupator oduzeo sva bolja i sposobnija sredstva za plovidbu, goloruki mornari i ribari služili su se najčešće ribarskim čamcima, ponekad naoružanim sa lakim pješadijskim naoružanjem, obavljajući veoma teške i složene zadatke na moru, pod stalnom kontrolom talijanskih pomorskih snaga.

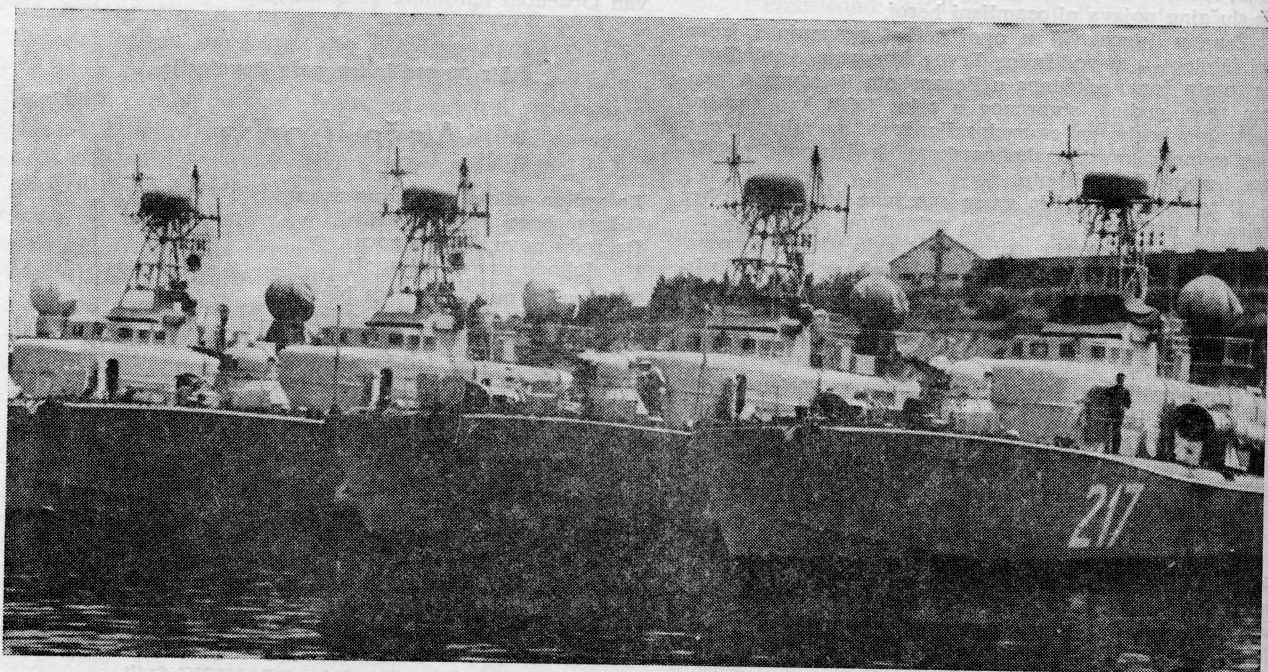
Okupator je poduzimao razne mjere da bi prekinuo veze partizana na moru. Popisao je sve plovne objekte, zabranio noćno kretanje morem, ograničio ribolov na uska područja pod vlastitom kontrolom, poduzimao čitav niz represivnih mjera, pojačao stražarsku službu i povećao patrolne snage na moru. Međutim, odlučnost, snalažljivost, upornost i organiziranost ljudi koji su održavali veze bili su na takvoj visini da mjere neprijatelja nisu mogle prekinuti njihovu aktivnost. Posebnu ulogu u tome imale su dobro organizirane pomorske stanice (punktovi), koji su pored obezbjeđenja veza imale i druge zadatke, a naročito službu osmatranja i obavještanja.

Početkom 1942. godine započeli su partizanski prepadi na moru. (U luci Gradac zarobljen je motorni je-

drenjak »Merkur«. Na ušću Neretve potpoljena su dva glibodera, u Hvarskom kanalu brod »Ika«, goloruki Ižani savladavaju naoružanu italijansku posadu i plijene brod »Sofiju«. Pored toga, partizanske jedinice na otocima i obali ugrožavaju saobraćaj okupatora i napadaju njegove manje garnizone. Italijani su prinuđeni da u borbi protiv partizana uvedu novu vrstu brodova tzv. protivpartizanske brodove, naoružane jedrenjake sa palubom zaštićenom limom i pjeskom, a zatim da pristupe organizaciji konvojiranja brodova i u obalnoj plovidbi i operacijama čišćenja u Makarskom primorju i Biokovu. Bilans ovih akcija bio je uglavnom više nego oskudan.

Početkom septembra na Biokovu je osnovan nov bataljon »Vid Mihaljević«. Jedna manja grupa boraca iz ove jedinice upućena je na obalu sa zadatkom da iz Podgore dejstvuje kao Primorski vod i održava vezu između kopna i otoka Hvara i napada neprijateljski pomorski saobraćaj. Bila je to ujedno prva partizanska jedinica namjenjena za dejstvo na moru, te se s pravom dan njenog formiranja i slavi kao Dan Ratne mornarice. Nešto kasnije, sredinom decembra 1942. godine, Vrhovni komandant drug Tito je naredio da se osnuje Sekcija za ratnu mornaricu pri štabu 4. operativne zone. Time su udareni temelji prve komande partizanske mornarice, koja u to vrijeme djeluje na izvršenju više zadataka: mobilizaciji mornaričkih kadrova, osnivanju stanica, napadu na saobraćaj protivnika, brani oslobođenih dio obale i naše prve slobodne luke.

Prva mornarička stanica osnovana je u Podgori 28. 12. 1942. od svega 5 ljudi. Ova grupica, zajedno sa Primorskim vodom, proslavljala je svoje osnivanje značajnim uspjehom: treći dan postojanja zaplijenila je 6 motornih jedrenjaka. O tim danima stvaranja naše Ratne mornarice drug Tito piše: »Šta je Vrhovni štab mogao u materijalnom pogledu pomoći našim borcima na moru? Ništa. Izdao je samo naredbu, dao uputstva i ništa više. Sve drugo bilo je prepušteno stvaralačkoj inicijativi ovih ljudi, heroja, koji su gotovo goloruki i na drvenim barkama i čamcima išli da se na našem plavom Jadranu bore sa čeličnim ratnim brodovima talijanskih, a kasnije nje-

Naši novi torpedni čamci u četveroređu

mačkih okupatora. Išli su da svjesno ginu za slobodu svoje zemlje, naše dubno more i obale»...

Italijani poduzimaju niz mjera: pojačavaju snage za zaštitu konvoja, bombarduju s mora i iz vazduha partizanske luke, pokušavaju da u njima iskrcavaju desantne odrede i uspijevaju da potope naoružani brod »Partizan«. Međutim, partizanska dejstva se sve više šire i postaju intenzivnija na području srednje i sjeverne Dalmacije.

Značajne flote snage Italije, angažirane su u borbi protiv oslobodilačkih snaga na Jadranu (7 torpiljarki, 7 torpednih i 14 patrolnih čamaca, 12 naoružanih pomoćnih brodova, 37 popisnih minolovaca i 32 protivpartizanska broda), kao i razvijen sistem obalske odbrane. Ove snage kao i jedinice KOV-a, učestvuju u nizu napada da bi slomile otpor naroda u ovom dijelu naše zemlje. U julu poduzimaju sa preko 10.000 vojnika, dejstva na području Biokova i Mosora protiv oko 500 boraca Biokovskog odreda. Međutim, kapitulacijom fašističke Italije njihove vjekovne pretenzije na Dalmaciju su zauvijek razbijene. Razvoj Ratne mornarice nove Jugoslavije krenuo je u novu fazu, poprimio više oblike i obimnije zadatke.

Na oslobođenoj teritoriji osnovane su tri mornaričke komande, a 18. 10. 1943. naredjenjem Vrhovnog štaba, formirana je Mornarica NOVJ koja je objedinila rad ovih komandi. Čitava obala podijeljena je u šest pomorskih obalskih sektora (POS). Mornarica je raspolagala sa oko desetak naoružanih brodova, tridesetak patrolnih čamaca, nekoliko obalskih baterija i partizanskih odreda na otocima.

Italijanske okupatore na Jadranu zamijenili su Nijemci. Njihova RM se uglavnom sastoji od zaplijenjenih talijanskih ratnih brodova. (U to vrijeme oni raspolazu sa znatnim snagama, kao: 1 krstaricom, 1 pomoćnom krstaricom, 7 torpiljarki, divizionom torpednih čamaca, 6 minolovaca, 1 lovcem podmornica, 2 džepne podmornice, 2 minopolagača, 6 pomoćnih i više desantnih i transportnih brodova) s tim što su te snage postepeno ojačavane izgradnjom novih brodova i dovlačenjem plovniha jedinica (pomorskih diverzanata) iz sastava flote u Ligurskom moru.

Osnovni cilj nacističkih pomorskih i kopnenih snaga bio je da zauzme dalmatinske otoke koji su već bili oslobođeni. U tome uz znatne napore i gubitke samo djelomično uspijevaju. Snage Mornarice NOVJ su u borbama sačuvala osnovnu živu silu i tehniku, te uspijevaju da se povuku na spoljne sjevernodalmatinske otoke, zatim na Vis i Lastovo. Situacija na obali se stabilizirala. Vis kao glavna baza postaje ključni objekat na operativnoj osnovici Dugi otok — Kornati — Žirje — Vis — Lastovo. Mornarica NOVJ sadejstvuje sa jedinicama 26. divizije, savezničkim pomorskim i vazduhoplovnim snagama i u 1944. godini pristupa rješavanju niza krupnih zadataka.

U tom periodu posebno se ističe uloga otoka Visa. Na njemu se pored štaba Mornarice NOVJ, nalazio štab 4. pomorskog obalskog sektora, tri brigade 26. divizije, odred britanskih torpednih čamaca i brigada komandosa. On je spona sa bazama NOVJ, u Bariju i Monopoliju i čvorište veza prema svim djelovima obale. Na Dugom otoku su bili štabovi i jedinice 2. i 3. pomorskog obalskog sektora, dok je na Lastovu djelovala mornarička stanica, koja je preuzela zadatke rasformiranog štaba 5. pomorskog obalskog sektora. Na otocima koji su Nijemci privremeno okupirali dejstvuju partizanski odredi. Sve je to onemogućilo Nijemce da uspostave povoljan operativni režim u našim vodama i efikasnu protivdesantnu odbranu. Oni uočavaju da zauzimanje otoka Visa može bitno uticati na izmjenu situacije u njihovu korist i pripremaju desant na otok Vis.

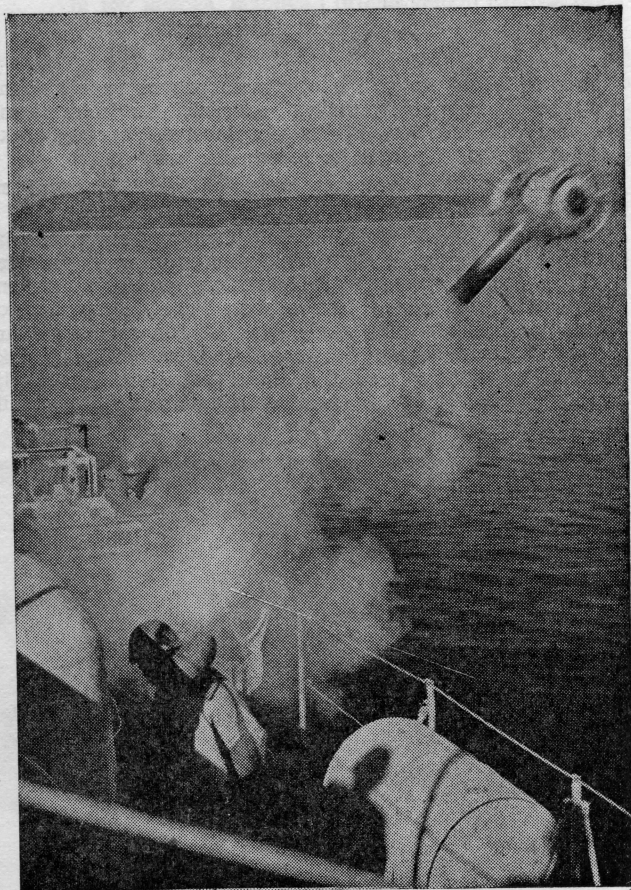
U međuvremenu, otok Vis je jačao svoje snage. Drug Tito, 20. januara 1944. godine, donosi odluku da se Vis brani svim raspoloživim sredstvima. Ojačana je njegova odbrana na kopnu, moru i iz vazduha i proglašen je ratnim garnizonom, uz potpunu mobilizaciju svih sposobnih građana od 15 do 50 godina starosti. Umjesto iskrcavanja Njemaca na Vis, jedinice 26. divizije preduzimaju sa ovog otoka 20/21. aprila ofanzivu preko Mljeta na

Korčulu, uspješan desantni prepad na Šoltu i prepade flotila naoružanih patrolnih čamaca na pomorski saobraćaj okupatora u području zadarskih i šibenskih otoka. Uviđajući da nižu neuspjehe Nijemci pokušavaju specijalnim brodovima (protivpartizanskim), da postignu bolje rezultate. Međutim, ti brodovi podešeni da uvuku partizane u klopku, sami su upali u partizanske zasjede.

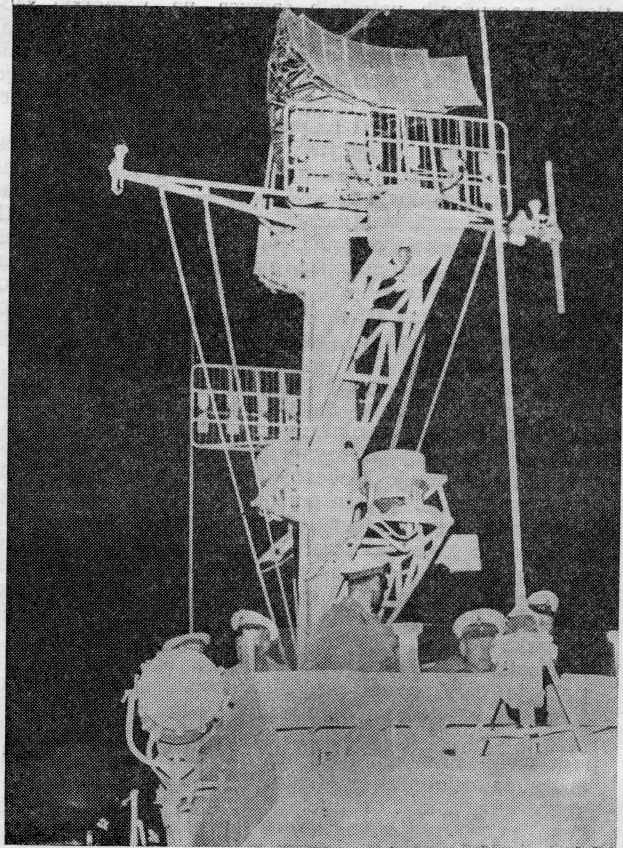
Nastavljena su dejstva i na srednjem Jadranu. Zarobljen je dobro naoružan njemački brod »Bjanka stela« koji je ubrzo zaplovio kao NB—11 — »Crvena zvijezda« i bio najjači ratni brod u sastavu Mornarice NOVJ. Nijemci izvode niz iskrcavanja na zadarske otoke i uspijevaju da zaplijene nekoliko partizanskih brodova i čamaca koji su prevozili zbjeg. U borbama na moru proslavio se naoružani brod »Kornat«, koji je uspješno vođio boj sa četiri neprijateljska torpedna čamca i uspio da ih ošteti.

Da bi se vezale njemačke snage u obalskom području i onemogućilo njihovo angažiranje u području Drvara (nakon neuspjelog vazdušnog desanta), snage sa otoka Visa (1. i 2. juna) iskrcavaju pomorski desant na otok Brač. Za prevoženje i obezbjeđenje konvoja angažovano je 45 naoružanih i transportnih brodova. Nakon dva dana borbi, kad su izvršile cilj operacije, ove i savezničke snage koje su učestvovala u ovoj operaciji, povukle su se na Vis. Par dana kasnije, na Vis je stigao i maršal Tito, Vrhovni štab i Nacionalni komitet i tako je Vis za neko vrijeme postao sjedište vojnog i političkog rukovodstva.

Realizacija Titove odluke da se Vis uporno brani imala je dalekosežne posljedice za dalji tok rata na moru. Vis kao glavna baza omogućio je RM da se sredi i reorganizuje i da u sadejstvu sa 26. divizijom 8. korpusa izvrši čitav niz opsežnih napadnih operacija i desanata za oslobođenje Hvara, Šolte, Mljeta i Pelješca. Preko Visa, kao tranzitne baze, prevezeno je morem preko 11.000 ranjenika, 35.000 staraca, žena i djece u

Podmornica je otkrivena i ubrzo su oko nje počele eksplodirati dubinske bombe sa razarača

Noć na komandnom mostu

baze u Južnoj Italiji, i u obratnom pravcu veće količine materijala koje su isporučivali saveznici. Tu je formirana i prva eskadrila Ratnog vazduhoplovstva. Sa ovog otoka dejstvovala su i pomorske savezničke snage.

Do početka decembra 1944. godine oslobođeni su svi otoci i čitava obala Dalmacije, sa zaledem.

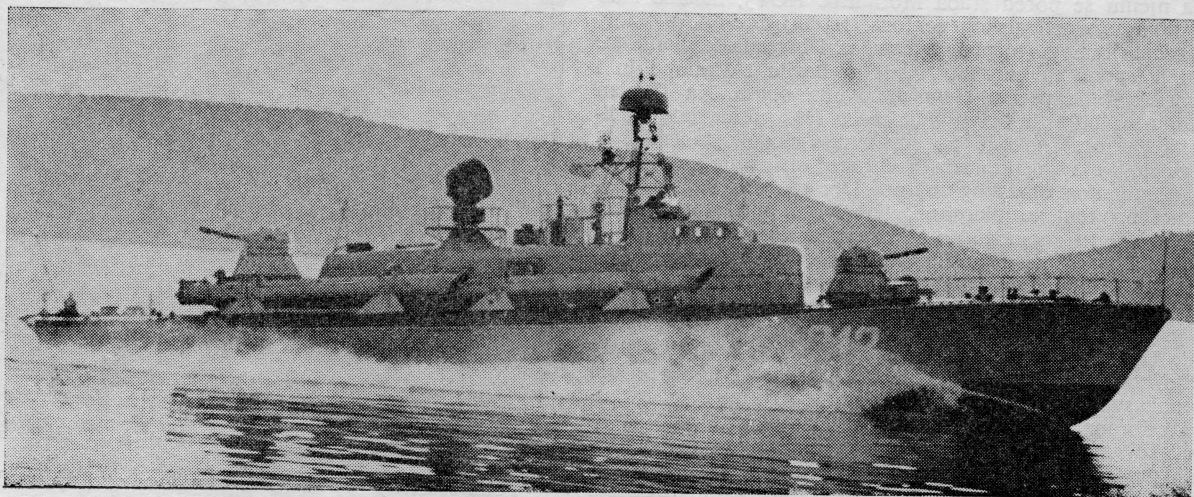
Oslobođenjem Dalmacije i Crnogorskog primorja, težište operativne djelatnosti Ratne mornarice prebačeno je prema sjeveru, ka Hrvatskom primorju. Krajem septembra, na otoku Istu uspostavljena je operacijska baza, ojačan je 2. pomorski obalski sektor, osnovan Kvarnerski sastav (od preko 25 ratnih brodova) i Kvarnerski odred mornaričke pješadije (četiri bataljona i artiljerijski divizion). Tu se bazirao i odred savezničkih torpednih

čamaca. Vršen je stalan pritisak na njemačke snage u sjevernom Jadranu, na koji Nijemci odgovaraju prepadima ratnih brodova, širom upotrebom pomorskih diverzanata i gustim polaganjem minskih polja u Kvarneru. Na Krku uspješno dejstvuju udarna grupa Drugog pomorskog obalskog sektora.

Sredinom marta, 1945. godine, Marnarica NOVJ dobija naziv Jugoslavenska mornarica. Obala je podijeljena na tri pomorske komande. Sva raspoloživa pomorska sredstva dodijeljena su Pomorskoj komandi sjevernog Jadrana (PKSJ), čiji je bio zadatak da sadejstvuje 4. armiji u završnim operacijama. Te su snage prevozile i obezbjeđivale desantne trupe za Istru, snabdijevale i podržavale primorsko krilo 4. armije. Bataljoni mornaričke pješadije učestvovali su u oslobođenju Paga, Raba, Krka, Cresa i Lošinja, i u sadjestvu sa dva bataljona Operativnog sektora za Istru, oslobodili Pulu. Petog maja uplovio je u oslobođeni Trst PC-8 — »Udarnik«, prvi od ratnih brodova antifašističke koalicije, a dva dana kasnije brodovi Kvarnerskog pomorskog sastava uplovili su u Tržić i Gradec. Time je završeno uspješno sadjestvo mornarice sa 4. armijom, u njenom pobjedonosnom nastupanju u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

Od septembra 1942. kada je formirana prva mornarička jedinica — Primorski vod, pa do maja 1945. kada je završen rat, brojno stanje mornarice od dva leuta i dvadesetak ljudi naraslo je na blizu 400 naoružanih i transportnih brodova i čamaca i oko 14.000 ljudi. Izrasla na tim osnovama ona će se dalje saobrazno s razvojem i potrebama SFRJ razvijati kao sigurna i uvijek spremna odbrambena snaga naših naroda, slobode i mira na Jadranu.

U uslovima najsirovije okupacije moguće je uspješno voditi borbu ne samo na kopnu nego i na moru i kroz tu borbu razvijati vlastite pomorske snage i pobijediti agresora. Ljudi sa jugoslavenske obale pokazali su da su u stanju pobijediti neuporedivo tehnički bolje opremljenog i brojno jačeg napadača. Obala i otoci najefikasnije su branjeni time što su sve raspoložive snage (pomorske, obalne, kopnene i vazdušne) objedinjene pod jednu operativnu komandu. Bogatstvo originalnih taktičkih rješenja, veoma često usko vezanih sa dejstvima na kopnu, koje je izviralo iz duha i ciljeva revolucije i oslobodilačke borbe, nametnuli su neuporedivo jačem agresoru takvu situaciju da on u sve više slučajeva nije bio u stanju blagovremeno da reagira, zbog čega je sve više imao gubitaka u vremenu i prostoru i poraza, koji su postepeno dostizali strategijske razmjere. Borbe na Jadranu, kao sastavni dio narodnooslobodilačke borbe kao općenarodnog rata i socijalističke revolucije, predstavlja izuzetan primjer ostvarivanja načela partizanskog ratovanja i na moru, i potvrdu snage naroda odlučnih i jedinstvenih da se bore za vladavinu slobodu i nezavisnost.

Naši novi torpedni čamci raspolažu velikim borbenim sposobnostima